

В. В. Горбачук
студ. III курсу
спеціальність «Право»
Науковий керівник: викладач В. С. Веремчук

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВА ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Інститут права власності ще з давніх часів залишається фундаментальною основою функціонування суспільства. Право власності є одним із основних прав людини, гарантованих міжнародними нормами та угодами. Однак наявність суб'єктивного права не гарантує його ефективну реалізацію і захист в разі порушення, особливо під час військового вторгнення сусідньої держави. Цивільне населення стає невинними жертвами збройних конфліктів, які призводять до знищення майна, втрати житла та зниження якості життя. Актуальність теми полягає в тому, що після збройного конфлікту та побудови стабільного суспільства захист права власності цивільних осіб стає пріоритетним завданням для забезпечення відновлення порушених прав населення. Тому метою дослідження є визначити, які існують способи відновлення і захисту в умовах збройного конфлікту одного з найважливіших елементів правового статусу людини – права власності.

Для ефективного правового захисту права власності під час збройних конфліктів необхідно надати поняттям їх правильного термінологічного визначення. Загальна декларація прав людини прямо проголошує основним та невідчужуваним правом людини право приватної власності [1]. За міжнародним правом, щоб назвати агресію однієї держави щодо іншої «війною», перша має офіційно проголосити війну. РФ надала вторгненню іншу назву, але це не змінює його правової кваліфікації як міжнародного збройного конфлікту. Поняття міжнародного збройного конфлікту закріплено у ст. 2 Женевських конвенцій 1949 р.: «ним є всі випадки проголошення війни чи всякого іншого

збройного конфлікту, що виникають між двома чи декількома державами, навіть у випадку, коли одна з них не визнає стану війни» [2]. Однак, з точки зору *jus ad bello* (права під час війни) Україна і РФ мають поважати закони і звичаї війни щодо захисту цивільних осіб і мають дотримуватись щонайменше трьох принципів гуманітарного права, які зазначені у Додатковому протоколі 1 Женевських конвенцій:

- **розрізнення**, що полягає в чіткому розрізненні цивільних та комбатантів і спрямування своїх дій лише проти воєнних об'єктів (ст. 48);

- **необхідності**, який передбачає обмеженість воєнних об'єктів лише тими, які вносять через їх руйнування або захоплення воєнну перевагу (ст. 52);

- **співрозмірності**, що вимагає уникати будь-яких не викликаних необхідністю досягнення законної військової мети, людських втрат і руйнування матеріальних цінностей [3].

Ці принципи допоможуть з'ясувати правомірність дій обох сторін через розрізнення цивільних і воєнних об'єктів, однак наступною проблемою є те, що міжнародне гуманітарне право вимагає з'ясувати режим територій, бо саме через це визначається хто буде нести відповідальність за руйнування власності. Якщо територія окупована, то саме у окупанта виникає перелік зобов'язань згідно з Женевською конвенцією про захист цивільного населення під час війни і тоді відповідальність за вчинене на цій території полягає на нього. У випадку, коли територія є зіткненням двох сторін, то необхідно звернутись до трьох загальних принципів, щоб з'ясувати у випадку коли держава, що чине опір, шкодить цивільній власності своїх громадян, чи було таке рішення співмірним переслідуваням цілям щодо боротьби з ворогом.

Питання відшкодування завданої шкоди постає дуже гостро у нашому суспільстві, однак чітко сформульованої відповіді на нього немає. Першим, що спадає на думку про захист порушеного права, це звернення до Європейського суду з прав людини. Проте у справі Грузія проти Росії суд визнав, що Європейська Конвенція не застосовується в період і на території активних бойових дій. Тому, на думку ЄСПЛ, нанесення шкоди цивільним

об'єктам внаслідок бомбардування або артилерійських обстрілів випадають з-під юрисдикції суду і Конвенції з прав людини в цілому. ЄСПЛ обґрунтував це тим, що: «сама реальність збройного конфлікту та бойових дій між ворожими збройними силами, які прагнуть встановити контроль над територією в контексті хаосу, не тільки означає відсутність «ефективного контролю» над територією, як зазначено вище ..., але й виключає будь-яку форму «влади та контролю державного агента» над особами» [4]. Однак такий висновок є дуже категоричним, оскільки тоді зменшуються гарантії дотримання основоположних прав і свобод людини на території збройного конфлікту.

Після закінчення збройного конфлікту і підписання мирної угоди або акта про капітуляцію відшкодування завданої державі шкоди здійснюється шляхом **репарації** – матеріальної відповідальності за збитки, спричинені суб'єкту, який переміг у збройному конфлікті (ст. 231 Версальського мирного договору) [5]. Проте важливо зазначити, що з практикою Міжнародного Суду відсутні форми виплати репарацій за порушення *jus ad bellum* окремим приватним особам. Це обґрунтовується тим, що шкода під час збройного конфлікту нанесена насамперед територіальній цілісності і суверенітету держави, як первинному потерпілому. Однак і з цього загального правила було декілька винятків, одним з яких є Угода про репарації, укладена в 1952 році між урядом ФРН та урядом Ізраїлю, яка крім виплати репарацій на користь держави Ізраїль передбачала, що ФРН повинна виплачувати репарації також на користь громадської організації «Конференція з матеріальних претензій євреїв до Німеччини», створеної в 1951 році Всесвітнім єврейським конгресом [6].

Важливим орієнтиром для визначення відшкодування шкоди, завданої війною є Статті, зазначені у Главі другій, про відповідальність держав за міжнародно протиправні діяння, прийняті Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 56/83 від 12.12.2001 [7].

Підводячи підсумки, слід зазначити, що юридичний факт здійснення РФ військової агресії проти України визнаний і засуджений більшістю країн світу. Тому необхідно вистояти в цьому протистоянні і далі добиватися відшкодування завданої шкоди

від ворога. Можливо Україна перейме досвід Іраку і Кувейту, де Організація Об'єднаних Націй створила механізм відшкодування шкоди з заморожених та конфіскованих коштів Іраку на користь претензій Кувейту. Тобто поки можна лише розмірковувати на тему, як буде захищатися інтерес кожного окремого постраждалого власника. Важливо усвідомити, що завершення війни є лише початком тривалого процесу відновлення знищеного майна. Фактичне відшкодування завданої шкоди може зайняти значну кількість років. Кожен випадок завданих збитків є індивідуальним, тому буде розглядатись в окремому порядку. Тому, для можливості відновлення порушеного права власності і відшкодування завданої шкоди, необхідно фіксувати шкоду, описувати збитки, збирати докази та налаштовуватися на довгу боротьбу за справедливість.

Список використаної літератури

1. Загальна декларація прав людини: Декларація ООН від 10.12.1948 . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 29.03.2024).
2. Конвенція про захист цивільного населення під час війни: Конвенція ООН від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 10.04.2024).
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 10.04.2024).
4. Case of Georgia v. Russia (II) (Application No 38263/08): European Court of Human Rights, Judgment of 21 January 2021. URL: <https://rm.coe.int/georgia-v-russia-ii-gc-ukr/1680a58450> (дата звернення: 10.04.2024).
5. The Versailles Treaty of 28 June, 1919, Versailles. *The Avalon projects*. URL: <https://avalon.law.yale.edu/imt/partviii.asp> (дата звернення: 10.04.2024).
6. Israel and Federal Republic of Germany Agreement (with schedule, annexes, exchanges of letters and protocols) of 10 September 1952, Luxembourg. *United Nations Treaty Collection*. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20162/volume-162-I-2137-English.pdf> (дата звернення: 10.04.2024).
7. Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts: Titles and texts of the draft articles II United Nations General Assembly of 26 July 2001. *Office of Ltgal Affairs*. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf (дата звернення: 10.04.2024).